

Helsedirektoratet
Pb. 7000 St. Olavs plass
0130 Oslo

Deres referanse
14/7458-15

Vår referanse
15/00029-19

Vår dato
25.02.2015

Innspill til høring - Samarbeid mellom helse og omsorgstjenesten og utdanningssektoren om barn og unge med habiliteringsbehov

Fellesorganisasjonen (FO) er et fag- og profesjonsforbund som organiserer over 27 000 sosionomer, barnevernspedagoger, vernepleiere og velferdsvitere. Mange av FOs medlemmer jobber med ulike tjenester til barn og unge med habiliteringsbehov.

FO synes det er positivt at det nå er utarbeidet en veileder som beskriver krav til samarbeid og koordinering mellom helse- og omsorgstjenesten og utdanningssektoren om barn og unge med habiliteringsbehov. Vi mener veilederen gir gode beskrivelser av barn og unges rettigheter og ansattes og virksomhetenes ansvar og plikter på området. Veilederen tar opp mange viktige tema og gir et godt grunnlag for bedre forståelse og dermed kvalitet i samarbeidet mellom ulike tjenester og koordinering av tjenester til barn og unge med habiliteringsbehov. Tjenestene er ofte preget av å være svært fragmenterte og lite planlagte og koordinerte. God samhandling mellom helse- og omsorgstjenestene og utdanningssektoren er avgjørende for at barn og unge med habiliteringsbehov får forutsigbare og forsvarlige tjenester gjennom ulike faser frem til voksen alder.

Vi forutsetter at arbeidet med ulike veiledere også er koordinert på statlig nivå, slik at arbeidet Bufdir nå gjør med veileder for barn med funksjonsnedsettelse i barnevernet er samordnet med Helsedirektoratets arbeid på denne veilederen. Samarbeid på direktoratsnivå om tjenester til denne gruppen av barn og unge, og at det gjensidig blir vist til ulike veiledere og retningslinjer som utvikles er viktig.

FO er opptatt av tverrfaglighet og ansattes kompetanse. Vi mener veilederen i større grad bør konkretisere nærmere hva som kan være aktuell kompetanse i arbeidet med barn og unge med habiliteringsbehov, og ikke minst betydningen av sosialfaglig kompetanse i skolen. Bidrag fra barnevernsfaglig, sosialfaglig og vernepleiefaglig kompetanse i skolen, i tillegg til lærerens kompetanse, kan bidra til å legge til rette for opplæring og tjenester som er tilpasset den enkelte elevs behov.

Vi mener veilederen i for liten grad beskriver utfordringer for unge med habiliteringsbehov. For eksempel er ikke overgangen fra ungdom til voksen beskrevet i veilederen. Det kunne med fordel vært beskrivelser av hvordan en

FO

Besøksadresse:
Mariboesgt. 13
0183 Oslo

Postadresse:
Pb. 4693 Sofienberg
0506 Oslo

Telefon:
02380

Telefaks:
94 76 20 18

e-post:
kontor@fo.no

www.fo.no

Bankgiro:
9001.06.35674

Bankgiro kontigent:
9001.08.71394

Foretaksnr.:
870 953 852 MVA

kan tilrettelegge for, og forberede ungdom på, overgang til arbeid og et mer selvstendig voksenliv. Å lykkes med individuelt koordinerte og tilrettelagte tjenester i denne fasen er viktige forutsetninger for å forebygge og forhindre negativ utvikling i et livsløpsperspektiv. Helsetjenester for ungdom og i skolen beskrives, mens for eksempel oppsøkende sosialt ungdomsarbeid og sosialfaglig kompetanse i liten grad trekkes frem.

Eksemplene på god praksis i veilederen er relevante og gir innblikk i kompleksiteten i et habiliteringsforløp. Det kunne med fordel vært med enda flere eksempler på god praksis.

FO vil også trekke frem behovet for et klarere hjemmelsgrunnlag for bruk av nødvendig tvang i skolen, med kompetansekrav ved eventuell bruk av tvang. Oversikt fra fylkesmennene viser at uhjemlet tvang brukes overfor elever med utfordrende atferd og/eller utviklingshemning. Undersøkelser blant lærere for elever med spesialundervisning viser blant annet at 70 prosent av de spurte lærerne sier at de har brukt tvang på ulovlig vis. Kari Evensen hos Fylkesmannen i Vestfold bekreftet i mars 2014 at tvangsbruk er en større del av skolehverdagen enn vi liker å tro. Skolen mangler regler for bruk av tvang annet enn i nødvergesituasjoner. Barn og unge er særlig sårbare, og det kan være spesielle utfordringer knyttet til bruk av tvang overfor barn og unge i klasserom og skolegård. Dette er andre arenaer enn når tvang for eksempel er nødvendig i daglige situasjoner i eget hjem hjemlet i kapittel 9 i helse- og omsorgstjenesteloven.

Etter at veilederen er ferdigstilt gjenstår den kanskje viktigste og mest utfordrende delen av arbeidet, det å sikre at de som skal bruke veilederen blir kjent med den og tar den i bruk!

Med vennlig hilsen

Mimmi Kvisvik
Forbundsleder

Beate C. Bergsli
Fagkonsulent

Helsedirektoratet
Pb. 7000 St. Olavs plass
0130 OSLO

Deres referanse

Vår referanse
15/00029-18

Vår dato
20.02.2015

Innspill til høring – Samarbeid mellom helse- og omsorgstjenesten og utdanningssektoren om barn og unge med habiliteringsbehov

Høringssvar til veileder. Samarbeid mellom helse- og omsorgstjenesten og utdanningssektor om barn og unge med habiliteringsbehov

Høringssvaret er sendt fra: Fellesorganisasjonen (FO)

Generelle spørsmål:

Er tittelen dekkende for veilederens innhold?

Tittelen er dekkende, men noe lang. Ett alternativ kan være: «Veileder om samordnet bistand mellom helse og utdanning, for barn og unge med habiliteringsbehov».

Dersom veilederen er for lang, hva kan det være hensiktsmessig å fjerne?

Veilederen virker ikke for lang, den belyser viktige tema som er viktig å få frem uavhengig av lengden.

Er det synspunkter på hovedkapitlenes rekkefølge?

Vi mener det bør vurderes noe endringer på rekkefølgen under kapittel 4 ved at 4.4 og Overganger mellom faser kommer etter 4.7 og før 4.8. Videre at 4.5 Rutiner for legemiddelhåndtering i barnehage, skole og SFO kommer etter 4.8 og før 4.9.

Er eksemplene relevante? Hvis ikke, har dere forslag til andre eksempler vi kan bruke?

Vi synes eksemplene i veilederen er relevante, men at det eventuelt kunne vært med flere eksempler på god praksis i veilederen.

Kommentarer til de enkelte kapitlene:

Kap.1	Tema: Innledning	I innledningen, nest siste avsnitt; «Veilederen omhandler habilitering av barn og unge fra fødsel og frem til og med videregående opplæring (i utgangspunktet 0-19 år)» mener vi det bør vises til kapittel
-------	------------------	---

FO

Besøksadresse:
Mariboestgt. 13
0183 Oslo

Postadresse:
Pb. 4693 Sofienberg
0506 Oslo

Telefon:
02380

Telefaks:
94 76 20 18

e-post:
kontor@fo.no

www.fo.no

Bankgiro:
9001.06.35674

Bankgiro kontigent:
9001.08.71394

Foretaksnr.:
870 953 852 MVA

		3.3 som sier noe om at elever som har rett til spesialundervisning, har rett til videregående opplæring i inntil 2 år ekstra når eleven har behov for det. For disse vil videregående opplæring gjelde frem til de er 21 år. Dette vil også være i tråd med oppfølgingstjenestens ansvar til elever til de er fylt 21 jf. 3.7.
1.1	Leseveiledning og avgrensninger	Leseveiledningen og avgrensninger er oversiktlig og grei. Inndelingen med bokser og de selvforklarende fargekodene rødt, grønt og blått gjør dokumentet mer oversiktlig og lettlest. Vi vurderer dette som er grei inndeling.
Kap. 2	Tema: Informasjon om tilbud i helse- og omsorgssektoren	Kapittel 2 gir et overordnet godt innblikk i habiliteringsbegrepet og aktuelle tjenester i et forsvarlig habiliteringsforløp. Vi mener kapittelet stort sett er oversiktlig og greit, men vi har noen kommentarer til enkelte av underkapitlene.
2.1	Om habilitering	Vi mener habiliteringsbegrepet beskrives greit.
2.2	Barn og unge med habiliteringsbehov	Kapittelet gir en grei innføring i hva det vil si å ha et livslangt habiliteringsbehov, og vektlegger individuell tilrettelegging og oppfølging.
2.3	Kommunale helse- og omsorgstjenesters oppgaver	Beskrivelsene i kapittelet er noe uklare på om fastlegen kan være koordinator. Vi mener det bør fremkomme at fastlege svært sjelden har en koordinatorfunksjon. Videre bør koordinators kompetanse og hvem som kan være koordinator beskrives nærmere. Koordinator har en helt sentral funksjon i en habiliteringsprosess, og trekkes frem mange steder i veilederen. Det listes opp mange eksempler på sentrale tjenester for brukergruppen. Logoped og for eksempel støtte til behandling for språk- og talevansker er også en viktig tjeneste for mange.

2.4	<p>Spesialisthelsetjenestens oppgaver</p> <p>2.4.5 Læring og mestringssentre (LMS).</p>	<p>I dette kapitlet savner vi noe nærmere beskrivelser av krav til samarbeid mellom spesialisthelsetjenesten og kommunale tjenester. For eksempel krav til samarbeidsavtaler.</p> <p>Her beskrives LMS som sykehusenes helsepedagogiske ressursmiljø. Vi mener det med fordel kan vises til at det også er LMS på kommunalt nivå: Se følgende oversikt over de kommunale og helseforetakenes LMS: http://mestring.no/laerings-og-mestringstjenester/laering-og-mestringstjenester-i-kommunene/</p>
2.5	<p>Både kommunene og spesialisthelsetjenesten skal tilby en koordinator</p> <p>2.5.1: Koordinator i kommunen</p>	<p>Dette kapitlet er et av mange eksempler på at det i veilederen bør konkretiseres nærmere krav til koordinators kompetanse og hvem som kan være koordinator.</p> <p>I kulepunktene mangler det beskrivelser av hyppighet og tidsperspektiv under sentrale oppgaver for koordinator.</p>
2.6	<p>Individuell plan</p>	<p>I avsnitt tre er siste setning uklar. «Barnehageloven har ikke en slik bestemmelse». Her bør det fremkomme hva som gjelder og hvordan man forholder seg når barnehageloven ikke har denne bestemmelsen.</p>
2.7	<p>Helhetlige tjenester</p> <p>NB! 2.7 overskriften her samsvarer ikke med veilederen. Kapitlet i veilederen heter: Brukerstyrt personlig assistanse (BPA).</p>	<p>Dette kapitlet kunne med fordel beskrevet nærmere noen utfordringer og gråsoner når det gjelder BPA. For eksempel i avsnitt seks om når retten til BPA i avlastningstiltak gjelder og hva som regnes som helsetjenester i avlastningstiltak (og hvor retten til BPA ikke gjelder).</p> <p>Videre er det spesielle utfordringer og et særskilt ansvar kommunene sitter med når det gjelder å sikre brukerens rettssikkerhet ved vurdering av BPA for brukere med behov for tvangstiltak og vedtak om bruk av tvang, både helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 9 og kapittel 4A i pasient- og brukerrettighetsloven for unge over 16 år.</p>
Kap. 3	<p>Informasjon om tilbud i utdanningssektoren</p>	<p>I dette kapitlet savner vi eksempel på hvordan elever med utfordrende atferd som trenger omfattende tiltak, får tilrettelagt forsvarlig undervisning. Vår erfaring er at de ofte blir ekskludert fra</p>

		<p>undervisningen og fellesskapet, når kompetanse og kvalitet i tjenestene ikke er tilstrekkelig. Ved flere skoler settes ufaglærte eller personer med manglende kompetanse, til å håndtere store utfordringer. Kvaliteten på tjenesten blir mangelfull og organisering av samarbeid i slike tilfeller blir utilstrekkelig. Vernepleierfaglig kompetanse er unik i så måte, for å ivareta denne type utfordringer.</p>
3.1	Før skole	
3.2	<p>Grunnskole</p> <p>3.2.1: Skolefritidsordning</p> <p>3.2.2: Leksehjelp</p>	<p>Enkelte kommuner praktiserer at barn med spesielle behov som har 100 % assistent i undervisningstiden ikke får tilført ressurser i SFO. Vår erfaring er at mange av disse barna trenger særskilt oppfølging og hjelp til lek og fritidsaktiviteter. Mange foreldre tar barna ut fra SFO fordi de ikke får den hjelpen og oppfølgingen de har behov for. Veilederen bør beskrive disse utfordringene nærmere, og gi tydeligere føringer for og gode eksempler på hvordan kommunene kan sikre god og forsvarlig SFO tid for barn med spesielle behov. Videre mener vi det er behov for en nærmere avklaring av hvorvidt det er opplæringsloven eller helse- og omsorgstjenesteloven som skal hjemle forsvarlig oppfølging i SFO.</p> <p>Her kan det med fordel være eksempler på hvordan leksehjelp tilrettelegges for at elever med funksjonsnedsettelse også kan delta og ha faglig utbytte av leksehjelpen. Enkelte vil ha behov for ekstra ressurser utover det planlagte.</p>
3.3	Videregående opplæring	<p>I dette kapitlet bør det sies noe om kompetanse. Hvilken kompetanse bør ansatte som følger opp elever med rett til spesialundervisning ha? For eksempel er vernepleierfaglig kompetanse med både helse- og sosialfaglig kompetanse en viktig kompetanse i arbeidet med barn og unge med habiliteringsbehov.</p> <p>I dette kapitlet vil det være nyttig å gi eksempler på hvordan skolen kan ivareta samarbeidet mellom hjem og skole etter at elever med særskilte behov har fylt 18 år.</p>
3.4	Pedagogisk-psykologisk tjeneste	<p>Kapitlet bør konkretisere hva PP-tjenesten kan, eventuelt skal bidra med i habiliteringsarbeidet etter at de har foretatt en faglig vurdering. Er for eksempel PP-tjenestens ansvar over etter at de har gjort</p>

		en faglig vurdering?
3.5	Statped	Vi mener statspeders ansvar og oppgaver bør konkretiseres nærmere, og hvilket tidsperspektiv det er på tjenester fra statped. Gjelder ansvaret så lenge eleven har et skoletilbud eller er det i tidsavgrensede perioder?
3.6	Sosialpedagogisk rådgivning og yrkes- og utdanningsrådgivning	Det bør fremkomme tydeligere om det er obligatorisk for hver elev å være i dialog med sosialpedagogisk rådgivning og utdannings- og yrkesrådgivning i løpet av videregående. Er det opp til eleven selv å initiere behovet eller ivaretas dette fra skolens side?
3.8	Tegnspråkopplæring, punktskriftopplæring m.m.	Vi mener det bør være tydeligere hvorvidt dette også omfatter barn som er CI (Cochlea implantat) operert.
Kap. 4	Samarbeidet	Kapittelet kan med fordel vise til eksempler på hva som er gode verktøy og rutiner for samarbeid, og/eller at det henvises til kapitler der dette er beskrevet.
4.1	Sentrale prinsipper	Likeverdighetsprinsippet og inkludering trekkes frem som de mest sentrale prinsippene i dette kapittelet. Disse prinsippene og flere andre beskrives i FOs yrkesetisk grunnlagsdokument. Det kunne eventuelt vært vist til disse i rød boks og/eller i teksten der prinsippene nevnes. https://www.fo.no/getfile.php/01%20Om%20FO/Hefter%20og%20publikasjoner/Yrkesetisk 2011 lav%281%29.pdf
4.2	Taushetsplikt og samtykke	Vi mener det med fordel kunne vært nevnt noe om etikk/yrkesetiske prinsipper i tilknytning til taushetsplikt.
4.3	Forholdet mellom barnehagetilbud/opplæringstilbud Og behandling	Vi savner noe mer utfyllende informasjon og refleksjon rundt skillet skole/opplæring/behandling/tilrettelegging/oppfølging.
4.4	Overganger mellom faser	Vi mener overgangen fra grunnskole til videregående skole og til arbeid bør beskrives mer da det er mange særlige utfordringer knyttet til denne. Videre bør veilederen understreke at elever med særskilte behov kan få inntil 5 års videregående opplæring.
4.5	Legemiddelhåndtering når barnet går i barnehage, skole og SFO	Som veilederen beskriver er ikke legemiddelhåndtering i barnehagen hjemlet. For noen barn og unge med habiliteringsbehov er dette sårbare område med fare for alvorlig svikt. I utgangspunktet mener vi slik legemiddelhåndtering bør hjemles. I de tilfellene der det er behov for legemiddelhåndtering vil bla en med

		vernepleierfaglig kompetanse kunne ivareta dette.
4.6	Det første leveåret	Forslag til endring av tekst; « ...i denne fasen bør tjenesteytere i helse- og omsorgstjenesten samarbeide godt med foreldrene om å avklare barnets behov.» Endres til: «...i denne fasen skal tjenesteytere i helse- og omsorgstjenesten samarbeide med foreldrene om å avklare barnets behov.»
4.8	Grunnskolealder	I tredje avsnitt under punkt 4.8.1 vises det til en informasjonspakke som vi mener er positivt. Det fremkommer ikke om informasjonspakken inneholder informasjon om klagemuligheter og rettigheter i forbindelse med klagegang.
4.9	Ungdom i videregående opplæring	Vi erfarer at noen av våre medlemmer i habiliteringstjenestene har lite erfaring med et utberedt samarbeid med helsestasjon/helsesøster for aldersgruppen 18-25 år, selv om det er mange unge i denne aldersgruppen. Veilederen viser til at det enkelte steder er slike tilbud. Det kunne med fordel vært gitt eksempler på at de har etablert og fått til et dette samarbeidet.
4.10	Helsehjelp i en skolehverdag	Vi mener at det, i tillegg til fysioterapeut, ergoterapeut og assistenter må vektlegges sosialfaglig og vernepleierfaglig kompetanse som del av helsetilbudet i skolen. Blant annet har vernepleiere med sin helse- og sosialfaglige kompetanse særskilt grunnlag for tjenester til barn og unge med habiliteringsbehov.
4.12	Opplæring i hjemmet på grunn av sykdom	Vi mener teksten kan være klarere når det gjelder fylkeskommunenes rolle: «Dersom elever har langvarig fravær på grunn av sykdom, KAN kommunene eller fylkeskommunene ha plikt til å gi opplæring et annet sted enn på skolen, for eksempel hjemme hos eleven.» Hva innebærer dette? Kan kommunen/ fylkeskommunen selv vurderer hvorvidt de vil forholde seg til denne plikten eller ikke?
4.13	Bruk av tvang og makt i helse- og omsorgssektoren	Det bør fremkomme at det stilles krav til kompetanse der det er fattet vedtak om bruk av tvang og makt i helse- og omsorgstjenestene.
4.14	Bruk av tvang og makt i utdanningssektoren	Det vises til innspill i følgebrevet hvor vi beskriver manglende hjemmelsgrunnlag for bruk av tvang i skolen med store utfordringer både for ansatte og elever. Veilederen bør gi nærmere beskrivelser av utfordringene og eksempler på hvordan

		utdanningssektoren kan løse disse.
--	--	------------------------------------

Slutt-kommentar	Habilitering	For å markere at habilitering er et fagfelt hvor fokus er på sammenheng, samarbeid og koordinerende tiltak og hvor tidsperspektivet er langsiktig foreslår vi at veilederen viser til <u>IS-1730- Veileder for habiliteringstjenesten for voksen</u> og også til <u>veiledningsheftet utarbeidet av voksenhabiliteringstjenestene i Helse Øst fra Hjem til Hjem</u> www.http://www.oslouniversitetssykehus.no/omoss/avdelinger/nevrohabilitering
-----------------	--------------	--

